

ANTROPONIME FEMININE ÎN CATAGRAFIA MOLDOVEI DE LA 1772-1773

Iustina BURCI

По сравнению с мужскими женские антропонимы встречаются реже в молдавских архивных документах XVIII века. Это связано с правовым статусом женщин в данную эпоху, когда в обществе они занимали более низкое положение чем мужчины. Невысокая частота женских имён, встречаемая в указанной катаграфии, не означает, что эти имена менее значительны для антропонимических исследований. Их изучение предоставляет сегодня двойную перспективу: социально-историческую и лингвистическую, так как, с одной стороны, отражает роль женщин в румынском обществе XVIII века, а с другой стороны, отражает характерные черты истории и развития румынской системы личного наименования.

Исходя из этого, автор статьи даёт перечень женских имён, отмеченных в Катаграфии Молдавии 1772-1773 года и подробно анализирует их.

Ключевые слова: социальная жизнь, правовой статус, архивы, наименование, женские антропонимы, структура, частота.

Numele de familie s-au format atât de la prenume și supranume bărbătești, cât și de la prenume și supranume feminine. Acestea din urmă nu sunt multe (față de cele masculine), dar, adunate și analizate împreună, prezintă astăzi interes dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte reflectă rolul femeilor în societatea românească din trecut (dominată de un tradiționalism conform căruia femeia avea un rol secundar, subordonat bărbatului), iar pe de altă parte, ocupă un loc important în istoria și evoluția sistemului de denotație personală.

Prezența/ absența numelor feminine în cuprinsul documentelor de arhivă este un indicator al gradului de participare a femeilor la viața socială și economică a colectivității. Se poate remarca faptul că, pentru un timp îndelungat ele nu apar în actele vremii decât în număr destul de limitat. Acest lucru poate fi explicat, dacă ținem cont de „o seamă de factori de ordin juridic, social și istoric, care au legătură cu proprietatea funciară și cu rolul și locul femeii în cadrul familiei și în societate”¹.

¹ Corneliu Reguș, Aspazia Reguș, *Antroponimia feminină din documentele interne. Sec. XIV-XVI*, în SCO, nr. 1/1995, Craiova, Ed. Universitaria, p. 143.

În timp ce bărbatul era capul familiei și își putea desfășura activitatea atât în interiorul, cât și în afara acesteia (ocupându-se de treburile administrative, politice ori militare ale obștii), femeia – considerată mult timp incapabilă să realizeze munci care presupuneau putere fizică și capacitate intelectuală dezvoltată – se îngrijea în special de casă și de gospodărie, participarea ei la viața publică fiind un drept câștigat destul de târziu, în majoritatea societăților umane. Cercetând materialele istorice de dinainte de anul 1600, vom constata că antroponimia feminină de la noi este foarte slab reprezentată, comparativ cu cea masculină. Femeile sunt menționate doar în acte interne cu caracter privat, cum ar fi cele de moștenire, testamentare, de vânzare-cumpărare, de judecare a unor pricini, „numai în acea parte care se referă la conținutul propriu-zis al documentului”¹. Faptul că statutul femeilor era unul de inferioritate juridică față de cel al bărbaților se deduce nu numai din frecvența redusă a apariției lor în actele civile, ci, de asemenea, și din modul cum se făcea această menționare, cel mai adesea prin raportare la persoana care ocupa poziția de cap al familiei², de regulă tată și, apoi, soț.

Până în secolul al XVI-lea, cele mai multe dintre femei sunt consemnate cu un singur nume³ (individual, prenume, supranume andronim) – *Alba, Agrișca, Anghelina, Anușca, Barba, Brândușa, Buna, Calea, Călina, Creața, Despina, Dobra, Dochîța, Drăgușa, Dumitra, Elena, Eufrosina, Floare, Furnica, Ileana, Malea, Maria, Marta, Mușata, Nastasia, Neaga, Olenca, Oprișa, Parasca, Păuna, Rada, Rusca, Safta, Sanda, Slavna, Stana, Tudora, Urăta, Varvara, Voica; Albotoae, Apostoloae, Bădeasa, Bereasca, Bucureasa, Cârjoae, Cerboae, Costăchioae, Dănciuleasa, Dimitreasa, Hilipoae, Ignătoae, Lăzăroae, Mihăileasă, Nănuleasa, Oproae, Predoaie, Rădoae, Slăvileasca, Stroiasa, Trifoae, Ursoae, Vlăduleasa, Voineasa*, etc. –, și doar un număr restrâns au nume duble (în care cel de-al doilea element este, cel mai adesea, tot un andronim): *Agafie Ciolpăneasa, Anghelina Țanțăroae, Anușca Frunteșoaie, Calea Borcioaia, Mărica Miculcoe, Stana Măndeasca, Todosia Tăbucioae, Tudora Ghinoe* etc.

Cu toate că numele feminine s-au dezvoltat în paralel cu cele masculine, se deosebesc totuși de acestea din urmă prin faptul că, din punct de vedere social, femeia poartă toată viața doar numele de botez, celălalt element al formulei sale de denotație fiind reprezentat, la nivel oficial, mai întâi de numele tatălui, apoi de cel al soțului⁴ [la care se adăugau sufixele *-oaie (-oane), -easă, -easca, -eanca*], conform principiului că „numele comun neamului, cât și individul față de care se arată o apartenență, este ales pe linia descendenței bărbătești”⁵, iar o „filiație uterină”⁶ este foarte rară. Cu toate acestea, există situații în care susținătorul familiei ori beneficiarul unui act domnesc de împroprietărire era o femeie (cel mai adesea văduvă). În astfel de cazuri, descendenții

¹ *Ibidem*.

² Cu excepția cazului când nu ocupau ele însele acest loc.

³ Exemplele au fost extrase din Corneliu Reguș, *Aspazia Reguș, op. cit.*

⁴ I. Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna comună)*, București, 1969, p. 140.

⁵ Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 74.

⁶ *Ibidem*.

vor face uz de numele acesteia. Catagrafiile din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea conțin numeroase exemple, în care bărbații se raportează la femei, indiferent că sunt soți, fii, frați ori gineri.

Printre aceste catagrafii se numără și *Moldova în epoca feudalismului*¹, vol. VII, partea I-II, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, care, datorită volumului foarte mare de antroponime (înregistrate, în acea perioadă, în scop fiscal, militar și demografic), ne oferă astăzi posibilitatea de a observa și analiza, printre altele, statutul social al femeilor și frecvența cu care ele apăreau în actele oficiale, precum și modul în care se forma numele lor de familie.

Catagrafia este, de fapt, prima încercare de a crea un tablou demografic complet și concret al ținutului moldovenesc, oferindu-ne, în același timp, posibilitatea să urmărim relația directă dintre numele propriu și purtătorul său (bărbat ori femeie), căci, perioada respectivă era una de formare a sistemului nostru de denotație, care nu dispunea, în acea perioadă, de gradul de generalizare și abstractizare² al numelui de familie de mai târziu.

În general, din punctul de vedere al repartizării populației satelor și târgurilor – pe clase de contribuabili –, principalele categorii au fost următoarele: birnici și rufeturi. În prima dintre ele le vom întâlni, în număr relativ mai mic, pe acele femei a căror calitate era de întreținător (de cap) al familiei; în cea de-a doua, femeile apar în număr ceva mai mare, dar, în schimb, starea lor socială este, cu deosebire, aceea de: săracă, văduvă sau țigancă.

Informația bogată, cuprinsă în recensământul pe care îl avem aici în vedere, surprinde diverse forme (derivate, nederivate) și structuri (nume unic, supranume, nume duble) ale antroponimelor feminine de la acea dată.

Cea mai des întâlnită situație este aceea în care filiația se stabilește prin raportare directă la femeia, devenită – dintr-un motiv sau altul –, cap al familiei. Acest lucru s-a realizat în două moduri: fie prin utilizarea articolului posesiv „a, al” și a formei de genitiv a antroponimelor, fie folosind apelative care desemnau diverse grade de rudenie.

I. Primul dintre moduri presupune patru situații:

a) ***Cu ajutorul articolului posesiv „a”, „al” și al genitivului:***

Gligori a *Acsiniei*, Ioniță a *Anițoaei*, Antohi a *Antiohioaei*, Anghel a *Avrămiei*, Pavăl al *Anii*, Vasâli a *Catrinii*, Ilie a *Călugăriții*, Petre al *Ciuntoaei*, Alicsandru a *Crăcănatii*, Constantin a *Crețoaei*, Luca a *Dafinii*, Gligore a *Dobrii*, Andrei a *Frăsânii*, Gheorghe al *Gafîței*, Vasile a *Ghiniței*, Gligoraș a *Gligoroaei*, Gavril a babăi *Groasăi*, Vasile a *Ilincăi*; Dămian al *Ioanii*; Ion al

¹ Academia de Științe a Republicii Moldovenești, Institutul de Istorie, Chișinău, Ed. Știința, 1975.

² Sabina Teiuș, *Referitor la sfera și locul onomasticii în lingvistică, Studii și materiale de onomastică*, Cluj, Ed. Academiei Române, 1969, p. 2.

Ioanei; Iordachi a *Iordăchioaei*; Ilie a *Lupei*; Costandin al *Lupoaei*; Toader a *Măicuții*; Costantin a *Marfii*; Ștefan al *Maricăi*; Costandin a *Mănoae*; Ilie a *Mărandii*; Miron al *Măricăi*; Toader a *Măricăi*; Ștefan a *Măriuții*; Apostol a *Mândriloai*; Gheorghe a *Midei*; Andrei a *Naftii*; Marin a *Neculii*; Păun a *Nedeliu*; Andronache al *Nichitii*, Moguș al *Nisii*, Gheorghe a *Palaghiei*; Stoica a *Păsculesii*; Iordache al *Popascăi*; Miron a *Rusandii*; Ștefan a *Sandei*; Petre a *Șchioapei*, Ion al *Ștefanei*; Nistor a *Titienii*; Marin a *Vasilcăi*; Adam a *Urătii*; Andrei al *Zmeoai* etc.

După cum se poate observa din exemplele anterioare, elementul de denotație, la care se făcea referire în stabilirea¹ descendenței, putea fi atât un prenume (*Acsinia*, *Ana*, *Măriuța*, *Rusanda*, *Sanda*, *Zamfira* etc.), un supranume (*Gligoroaia*, *Iordăchioaia*, *Mărculeasa*, *Păsculeasa*, *Tomuleasa*, *Vasiloaia* etc.), o poreclă (*Crăcănata*, *Groasa*, *Șchioapa* etc.), dar și numele unei meserii/funcții² (*Călugărița* etc.).

b) **Articolul posesiv a făcut corp comun cu numele feminin; forma de genitiv se păstrează și ea:** Iftimii *Ababii*, Gheorghe *Ababii*, Neculaiu *Amamei*; Apostol *Ababii*, Onofreiu *Ababii*, Irimie *Ababii* etc. Astăzi, astfel de nume de familie se întâlnesc în număr mare în aceeași regiune, a Moldovei: *Aancuței*, *Acatincăi*, *Acatrinuței*, *Adomnicăi*, *Agafștei*, *Airinii*, *Amândiței*, *Amarinei*, *Aoanei*, *Aprofirii*, *Asavei*, *Asiminei*, *Astanei*, *Aștefanei*, *Atudoricăi*, *Aulienii*, *Avarvarii*, *Azoicăi* etc.

c) **Articolul posesiv s-a pierdut, dar se păstrează, în schimb, forma de genitiv a antroponimului**³: Gheorghe *Anghelinii*, Toader *Anghelinii*, Miron *Anghelușai*, Ion *Darii*, Iftimii *Maria Dochiții*, Petre *Ilenii*, Năstasă *Măriuții* etc.

d) **Se păstrează articolul posesiv (alipit numelui), dar se pierde forma de genitiv**⁴: Iftimie *Achirișoae*, Marin *Alupoae*, Micul *Apanaitoae* etc.

¹ În *Dicționar al numelor de familie românești* (București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 13), Iorgu Iordan arăta că: „Numele de familie al copiilor putea fi numele mic al mamei, fără nicio modificare formală, întocmai ca atunci când intervenea numele tatălui: *Ilinca*, *Maria* etc.” ori „numele mamei... sufixat: la numele mic care este cel mai adesea al soțului, se adaugă un sufix feminin pentru a arăta că e vorba de o femeie. De pildă: *Mântuleasa*, *Dobrițoaia* etc. La început aceste nume aveau forma de genitiv: *a Mântulesei*, *a Dobrițoaiei* etc. Fiind relativ greoaie s-a recurs la forma cazului direct (nominativul) mult mai ușor de mânuit. Uneori a rămas genitivul, dar fără articol antepus și fără *i* final: *Boculesi*, de pildă, este, la origine, *a Boculesii*”.

² Numărul meseriilor practicate de persoane feminine este mult mai mare. Iată câteva: Costandin a *bărbieriții*; Grigori a *bucătăriții*; Zaharie sin *călugăriții*; Năstasă sin *căpităniții*; Lupașcu sin *cărăușiții*; Constantin a *ciobăniții*; Vasile a *ciobăniții*; Ion sin *cojocărița*; Ion a *păscăriții*; Vasile nepot *pecăriței*; Grigore zet *pisăriței*; Gligore sin *preotesii*; Sandul *preotesii*; Ștefan al *prescurniții*; Oancea zet *vorniciții*. Nu le-am inclus printre exemplele noastre deoarece, aici, ele au, încă, statutul de nume comune.

³ Astfel de antroponime s-au păstrat și în onomastica actuală: *Alexandrei*, *Amaliei*, *Anei*, *Aristiței*, *Casandrei*, *Dochiței*, *Elenei*, *Floarei*, *Ilenei*, *Măriuței*, *Nastasei*, *Soțiței*, *Varvarei*, *Zamfirei*.

⁴ Iată câteva nume de familie actuale: *Aane*, *Adochița*, *Adomnica*, *Agafîța*, *Ailınca*, *Amaria*, *Amarica*, *Amariața*, *Asalomia*, *Avasilca*.

II. Relația de filiație poate fi consfințită și prin folosirea unor termeni¹ auxiliari (slavi sau românești), prin care se exprimă gradul de rudenie. Iată exemplele pe care le-am întâlnit în materialul nostru:

a) **Fată:** Mariia fată *Haritonii*;

b) **Nepot:** Ghigoraș nepot *Andronesii*; Ion nepot *Catrinei*; Pavăl nepot *Românesei*;

c) **Sin:** Vasăle sin *Anii*; Grigorii sin *Anisii*; Hurmuzachi sin *Armășoaei*; Hilip sin *Babii*; Neculai sin *Catrinii*; Toader sin *Chilinei*; Ioniță sin *Crăciunii*; Sandul sin *Despii*; Ichim sin *Dimicioae*; Stan sin *Dochiții*; Gheorghe sin *Dumitrăceasa*; Lupu sin *Fuseriții*; Ion sin *Gherghina*; Vasile sin *Ilincăi*; Neculai sin *Irinii*; Simion sin *Lăzăroaei*; Sandul sin *Loghinesii*; Toader sin *Marăi*; Marin sin *Mălinii*; Ion sin *Neculăesii*; Ion sin *Neculii*; Ifrim sin *Nemțoaei*; Vasile sin *Petroae*; Ioniță sin *Smărăndii*; Ion sin *Simionesii*; Grigori sin *Soficăi*; Zaharia sin *Spătăriții*; Ioniță sin *Ștefaniei*; Alecsandru sin *Ursulesii*; Toader sin *Văcăriții* etc.;

d) **Zet:** Gavril zet *Anița*; Andronic zet *Brândușii*; Ilie zet *Călinii*; Nistor zet *Chiruțai*; Iftimie zet *Ghiniței*; Niță zet *Luțoai*; Ifrim zet *Părpăloaei*; Gheorghita zet *Puicăi*; Angheluță zet *Purcăriții*; Ilie zet *Șerbănesii*; Gheorghii zet *Trifănesii*; Sandul zet *Urătii* etc.

Ca și în cazul anterior – acela al utilizării articolului posesiv – antroponimele feminine la care se face trimitere sunt: prenume (*Ana, Catrina, Dochita, Floarea, Haritoana, Ilinca* etc.), supranume andronime (*Dumitrăceasa, Loghineasa, Neculăeasa, Simioneasa, Șerbăneasa, Ursuleasa* etc.), nume de meserii/funcții (*Fuserița, Văcărița, Purcărița*) etc.

Se poate remarca faptul că, atât fiii, cât și frații sau ginerii capătă identitate socială ori juridică², în comunitate, numai în relație cu cel care reprezintă capul familiei, în cazul nostru o femeie. Astfel că, de multe ori, doi, trei sau chiar patru indivizi, care împart o singură gospodărie, se raportează la aceeași persoană:

Toader al *Rodoaei*/ Ion al *Rodoaei*; Ion sin *Istinii*/ Toader sin *Istinii*/ Neculai brat *Istinii*; Andreeș sin *Rusoaei*/ Pavăl zet *Rusoaei*; Iacob zet *Mărculesii*/ Nichita sin *Mărculesii*; Sandul zet *Gheorghitoae*/ Toma sin *Gheorghitoae*/ Tudose sin *Gheorghitoae*/ Ursache sin *Gheorghitoae*; Ioniță zet *Chistoloe*/ Iordache a *Chistoloe*; Petre a *Părăscăi*/ Vasăle a *Părăscăi*; Constantin a

¹ Această formulă analitică de denotație a fost simțită ca incomodă, prin forma sa uneori destul de stufoasă (*Tănasă, săbier ce ședi la Arsăni; Ianachi, făclier la făclieria lui Neculai Mihă; Vasăle Suflet de la Obârșia, ce au fost lumânărar isprăvnicesc*), și, din acest motiv, s-a renunțat, treptat, la ea.

² În materialul cercetat am întâlnit și situații în care fiul nici măcar nu este menționat cu numele: *Sin a Anasii Cerbulesii, Feciorul Artenesii*; baba *Maria*, cu feciorul ei; baba *Sanda*, cu fecior holtei; baba *Ioana Șopoi*, cu holtei; *Ghenie*, babă c-un fecior; *Catrina*, c-un fecior; *Nastasia*, cu fecior holtei; *Maria*, cu fecior holtei; *Lăzăroaie*, babă cu holtei; baba *Ana*, cu fecior holtei; baba *Ignătoaie*, cu fecior holtei; baba *Lupa* cu holtei; *Mitrofăneasa*, cu fecior holtei; baba *Vicovănița*, cu holtei; *Nastasia Feteloae*, cu holtei; *Anița*, babă cu holtei etc.

Păvăloaei/ Ion a Păvăloaei; Ignat a Sandii/ Ioniță a Sandii/ Grigore a Sandii/ Toader a Sandii; Vasile Lelica/ Chiriac sin lui/ Manolache zet Lelica; Arteni a Oprinii/ Enache a Oprinii etc.

Femeile care poartă nume duble – formate din nume individual și nume complementar – se întâlnesc destul de rar în cuprinsul Catagrafiei:

Paraschiva Botezat, Catrina Brânzoe, Safta Bucșoe, Ileana Burbuloae (săracă), Ioana Ciorărița (văduvă), Maria Ciuntoae, Ștefana Clipoae, Sultana Drochiasă, Maria Eșanca, Catrina Frențoi, Paraschiva Gâlculeasa, Maria Gheboae, Ileana Mârțoe, Măriuța Mitoae, Savina Mușătoae, Ioana Necoroae, Gafița Neguleasa (săracă); Nastasia Neguleasă (văduvă), Gafița Pănoae, Anița Paraschivoae, Ilinca Potârceasă, Tofana Roșuleasă, Ileana Stoeneasă, Sanda Șoldăneasa, Paraschiva Tudosoae, Paraschiva Tărâtoae, linca Zărzăroae.

În general, în puține cazuri femeile erau principalul întreținător al familiei și, de asemenea, în puține cazuri li se atribuiă supranume individuale; așa că, atunci când era necesar, „elementul complementar din formula de denotație, specific antroponimiei feminine, era andronimul”¹.

În cele mai multe situații, numele unic purtat de femei este, de fapt, un andronim, provenit de la poreclă² ori de la numele soțului:

Alecsoaia, Andonoaia, Andreeșoaia, Androneasa, Anițoea, Antiohiaea, Arhipoe, Armășoaia, Băjăneasa, Blăguleasa, Cergușoaia, Chipăroae (săracă), Chirculeasa, Ciuntoaia, Cojușneanca, Crăciuneasa, Damaschineasa, Dănuleasa, Dimicioae, Doborâcioae, Domnoae, Dumșuleasa, Ecoboae, Frișoe, Gavrilinea, Gavrișoe, Gheorghiasa, Ghermăneasa, Giurgioae, Glișoroae, Gologăneasa, Grigorășoaia, Huluboae, Ifineasa, Ignătoaia, Ionoae, Istrătoae, Josanca, Lăzăroaia, Lunguleasa, Lupoaia, Mănoae, Mântăloaia, Mărineasa, Mărițoaia, Mărzăceasa, Meșterceasa, Mitroaia, Mursoaia, Muntenița, Năfrămițoe, Năstăsoae, Neculăeasa, Neculceoaia, Nedeleasa, Negroaia, Neguroae, Nemțoaia, Nichitoaia, Nicolăeasa, Nipițoaia, Oghiloae, Onițoaia, Pălăroaia, Părpăloaia, Păsătoaia, Pricopoe, Rățoaia, Răuțoaia, Româneasa, Roșculeasa, Rusoaia, Samoileasa, Sănduleasa, Săvoaia, Spătărița, Șerbăneasa, Simioneasa, Stăneasa, Ștefăneasa, Tănăsoaia, Toderasca, Tofăneasa, Tomuleasa, Ursuleasa, Văcărița, Vârlănoaia, Vasilioaia, Vicovănița, Vlăsăiasa, Zaharoaia, Zlotoae, Zmeoaia.

Spunem în cele mai multe dintre situații, deoarece astăzi nu putem cunoaște, cu exactitate, condițiile și momentul apariției unui patronim. Astfel, nume precum *Cojușneanca, Eșanca, Josanca* permit o dublă analiză: ca derivate de la un toponim (*Cojușneni, Iași, Joseni*) sau ca derivate de la un antroponim masculin cu sufixul *-eanu* (*Cojușneanu, Ieșeanu, Joseanu*); supranumele *Nemțoaia, Rusoaia* pot lăsa și ele loc unor interpretări: o persoană era numită astfel pentru că avea această origine sau pentru

¹ Corneliu Reguș, Aspazia Reguș, *op. cit.*, p. 146.

² Un număr redus dintre numele unice întâlnite fac referire directă la trăsăturile, la starea socială sau ocupația femeilor: *Baba, Crăcănata, Fuserița, Lunga, Neagra, Strâmba, Șchioapa, Vădana.*

că era soția celui poreclit după etnia respectivă. De asemenea, un nume ca *Văcărița* poate face trimitere la o femeie care avea această ocupație sau putea proveni de la ocupația soțului.

Referitor la structura internă a supranumelor andronime, se observă faptul că ele s-au format în special cu următoarele sufixe: **-easa** (*Blăguleasa, Chiriceasa, Iorguleasa, Mărculeasa, Samoileasa, Trifăneasa* etc.), **-oae** (*Arhipoae, Brânzoae, Costăchioae, Gligoroae, Neguroae, Petroae, Pricopoae, Tănăsoae, Vasălichioae* etc.), **-oaia** (*Alecsoaia, Cepoaia, Ciuntoaia, Crețoaia, Gheorghioaia, Negroaia, Păscăloaia, Vasiloaia* etc.), **-ița** (*Huzunița, Muntenița, Părăscănița, Spătărița, Susănița, Țuțcănița, Văcărița, Vicovănița* etc.), **-(e)anca** (*Cojușneanca, Eșanca, Josanca*).

Cele mai multe dintre numele unice sunt reprezentate, însă, de prenume, unele transmise din generație în generație, inclusiv de la tată la fiică sau de la bunic la nepoată (*Avramia, Aritona, Drăgana, Iftinca, Loghina* etc.). Pe acestea le vom prezenta în continuare, ordonate în funcție de frecvența apariției lor:

Maria – 265; *Ioana* – 138; *Măriuța* – 90; *Anița* – 87; *Nastasâ/ia* – 80; *Catrina* – 76; *Ileana* – 70; *Paraschiva* – 59; *Irina* – 57; *Sanda* – 50; *Dochița* – 42; *Safta* – 41; *Ilinca* – 35; *Tudora* – 32; *Gafița* – 24; *Stanca* – 20; *Vasâlca* – 19; *Axinia* – 18; *Palaghia* – 17; *Lupa* – 16; *Tudosia* – 16; *Varvara* – 16; *Ana* – 15; *Sofronia* – 15; *Cârstina* – 14; *Dobra* – 13; *Marica* – 13; *Iftimia* – 12; *Tofana* – 12; *Tudosca* – 12; *Afte/inia* – 11; *Stana* – 11; *Ștefana* – 10; *Floarea* – 9; *Iftinca* – 9; *Rucsanda* – 9; *Rada* – 8; *Ștefania* – 8; *Antimia* – 7; *Frăsina* – 7; *Voica* – 7; *Ale(i)xandra* – 6; *Anghelușa* – 6; *Dumitra* – 6; *Magda* – 6; *Cătălina* – 5; *Dobrița* – 5; *Ursa* – 5; *Angheluța* – 5; *Andriana* – 4; *Avramia* – 4; *Bălașa* – 4; *Călina* – 4; *Chira* – 4; *Despa* – 4; *Gherghina* – 4; *Ghinia* – 4; *Neacșa* – 4; *Smaranda* – 4; *Sănica* – 4; *Dafina* – 3; *Istina* – 3; *Măricuța* – 3; *Nazaria* – 3; *Nedelea* – 3; *Profira* – 3; *Savina* – 3; *Simina* – 3; *Vișa* – 3; *Anca* – 2; *Anghelina* – 2; *Anghelița* – 2; *Anica* – 2; *Anisia* – 2; *Anuța* – 2; *Bucura* – 2; *Calița* – 2; *Casandra* – 2; *Costanda* – 2; *Drăghina* – 2; *Eliiana* – 2; *Ghinița* – 2; *Ivana* – 2; *Luchița* – 2; *Magdalina* – 2; *Marghița* – 2; *Mărica* – 2; *Salomia* – 2; *Smăragda* – 2; *Sofia* – 2; *Sora* – 2; *Stratina* – 2; *Tasia* – 2; *Urâta* – 2; *Zamfira* – 2; *Arghira* – 1; *Anușca* – 1; *Ardina* – 1; *Aritona* – 1; *Armenia* – 1; *Arșenița* – 1; *Bejana* – 1; *Bodina* – 1; *Brândușa* – 1; *Buchișa* – 1; *Calina* – 1; *Candachia* – 1; *Caterina* – 1; *Cârna* – 1; *Chilina* – 1; *Chiruța* – 1; *Chița* – 1; *Comana* – 1; *Costandina* – 1; *Creața* – 1; *Daria* – 1; *Dina* – 1; *Dochia* – 1; *Dosoftea* – 1; *Draga* – 1; *Dragomira* – 1; *Drăgana* – 1; *Elisaveta* – 1; *Enuța* – 1; *Gaftoana* – 1; *Ghervasia* – 1; *Grăpina* – 1; *Hârja* – 1; *Iordana* – 1; *Irodia* – 1; *Leica* – 1; *Linca* – 1; *Loghina* – 1; *Manasia* – 1; *Manda* – 1; *Maranda* – 1; *Marina* – 1; *Marga* – 1; *Marta* – 1; *Mariana* – 1; *Mălina* – 1; *Meliiana* – 1; *Mihna* – 1; *Mușa* – 1; *Natalia* – 1; *Nasta* – 1; *Neaga* – 1; *Nedea* – 1; *Nicula* – 1; *Nicuța* – 1; *Nușca* – 1; *Oghinia* – 1; *Oprina* – 1; *Parasca* – 1; *Păuna* – 1; *Păscălina* – 1; *Pelina* – 1; *Perja* – 1; *Postinița* – 1; *Prodana* – 1; *Roiba* – 1; *Rosandra* – 1; *Rucsandra* – 1; *Rughina* – 1; *Rusanda* – 1; *Sara* – 1; *Serafima* – 1; *Sofica* – 1; *Soltana* – 1; *Stoiana* – 1; *Tatiana* – 1; *Tinca* – 1; *Tinița* – 1; *Trohina* – 1; *Țarița* – 1; *Vlada* – 1; *Zănica* – 1; *Zoița* – 1

Din punctul de vedere al originii, numele citate anterior ar putea fi clasificate în:

1. biblice și mitologice (*Ana, Casandra, Irodia, Magdalina, Maria, Marta, Salomia,*

Sara etc.); 2. tradiționale românești (*Bălașa, Brândușa, Bucura, Floarea, Sora* etc.); 3. vechi slave (*Draga, Dobra, Neacșa, Neaga, Prodana, Stana, Vișa* etc).

În ceea ce privește forma, ele sunt prenume:

a) propriu-zise: *Aleksandra, Ana, Candachia, Casandra, Cârstina, Dafina, Dochia, Elisabeta, Gherghina, Ileana, Ioana, Maria, Natalia, Palaghia, Păuna, Rusanda, Simina, Smaranda* (derivate uneori de la nume masculine: *Aritona, Costandina, Dosofta, Dumitra, Gaftoana, Ivana, Loghina, Mihna, Nazaria, Serafima, Sofronia, Trohina, Tudora, Vlada*) etc.

b) diminutive (formate cu sufixele *-ica, -ița, -ușa, -ușca, -uța*): *Anghelița, Anghelușa, Anica, Anița, Anușca, Anuța, Dochița, Luchița, Marica, Măriuța, Zănica, Zoia* etc.

c) hipocoristice: *Caterina, Cătălina, Chilina, Chița, Despa, Dina, Linca, Marga, Nasta, Nastasia, Nicuța, Parasca, Safta, Sanda, Tinca, Vișa* etc.

Doar trei dintre antroponimele de mai sus și-au menținut poziția, până astăzi, ele situându-se, ca frecvență¹, printre primele zece. Acestea sunt: *Maria, Ioana* și *Ileana*. Altele² au urcat sau au coborât în preferințele oamenilor, odată cu schimbarea epocilor și a mentalităților.

Multe nume de botez au ajuns să îndeplinească, în timp, și funcția de nume de familie, creându-se omonimie între prenumele propriu-zise și prenumele-patronime. Gh. Bolocan³ arată că „prenumele feminine care sunt și nume de familie au o mare vechime”, ceea ce a dus la impunerea lor și ca nume de familie. Dar, statutul social periferic al femeii se reflectă și astăzi în volumul foarte mic al patronimelor feminine, care apar în inventarul onomastic actual. S-au păstrat în special acele nume cu tradiție și frecvență mare. Astfel că, aproape jumătate dintre antroponimele întâlnite de noi în Catagrafie nu sunt înregistrate, în momentul de față, și ca nume de familie⁴:

Aftenia, Anghelița, Anghelușa, Ardina, Aritona, Armenia, Arșenița, Avramia, Bejana, Bodina, Buchișa, Caterina, Bucura, Chilina, Chiruța, Chița, Comana, Creața, Dosofta, Dragomira, Drăgana, Drăghina, Eliiana, Enuța, Frăsina, Gafița, Gaftoana, Ghinia, Grăpina,

¹ Vezi clasificările făcute de către Gh. Bolocan în *Prenumele actuale – inventar și repartitie teritorială*, SCO, nr. 4, 1999, Craiova, p. 380-389.

² Pentru că nu avem la dispoziție întregul inventar al prenumelor românești, nu putem spune cu exactitate ce loc ocupă fiecare dintre aceste nume în topul preferințelor și nici dacă cele cu frecvențe foarte mici mai sunt sau nu active.

³ *Prenumele actuale – inventar și repartitie teritorială* SCO, nr. 4, Craiova, 1999, p. 400.

⁴ Cel puțin nu în materialele pe care le-am consultat noi: Gh. Bolocan, *Dicționarul numelor de familie din România*, în SCO, nr. 2, 1996, Craiova, p. 7-45; *Dicționar de frecvență a numelor de familie din România (DFNFR)*, vol. I (A-B), Craiova, Ed. Universitaria, 2003; Liliana Lazea, *Nume de persoane din Dobrogea. Dicționar invers*, Constanța, Ex Ponto, 2004; *Inventarul numelor de familie din județul Iași* (în manuscris); Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești (DNFR)*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983; N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc (DOR)*, București, Ed. Academiei Române, 1963.

Hârja, Leica, Linca, Loghina, Luchița, Manasia, Manda, Marghița, Mariana, Mărica, Măricuța, Meliiiana, Mihna, Mușa, Natalia, Nazaria, Nedea, Nedelea, Nicula, Nuța, Oghinia, Oprina, Păscălina, Pelina, Perja, Postinița, Prodana, Profira, Roiba, Rosandra, Rughina, Sara, Savina, Sănica, Serafima, Smăragda, Stoiana, Stratina, Ștefania, Tasia, Tinița, Tofana, Trohina, Tudosca, Țarița, Urâta, Ursa, Vișa, Zănica.

Dacă analizăm însă raportul dintre numele de botez din Catagrafie, care au generat numele de familie identice, vom observa că balanța, în ceea ce privește numărul purtătorilor, înclină către funcția primară a numelor, aceea de nume de botez. Acest lucru a fost demonstrat cu date concrete de către prof. Gh. Bolocan¹. Prezentăm și noi în continuare câteva dintre ele, cu mențiunea că prima coloană reprezintă numărul purtătorilor numelor de familie, iar cea de-a doua reprezintă numărul purtătorilor numelor de botez:

<i>Ana</i>	3.174	363.225	<i>Parasca</i>	1.517	1.893
<i>Anca</i>	5.237	44.145	<i>Paraschiva</i>	1.138	56.302
<i>Costanda</i>	839	1.228	<i>Păuna</i>	2.740	4.398
<i>Dobra</i>	4.693	1.768	<i>Rada</i>	4.481	19.096
<i>Dumitra</i>	1.984	37.952	<i>Safta</i>	3.368	6.615
<i>Floarea</i>	2.884	162.499	<i>Sanda</i>	3.906	17.331
<i>Ilinca</i>	5.651	14.538	<i>Simina</i>	1.353	3.176
<i>Ioana</i>	3.536	271.278	<i>Smaranda</i>	1.628	6.678
<i>Ivana</i>	930	1.076	<i>Sora</i>	2.586	1.229
<i>Magda</i>	2.052	5.086	<i>Stana</i>	4.635	19.458
<i>Manda</i>	2.840	2.705	<i>Stanca</i>	6.050	11.701
<i>Maria</i>	3.652	1.143.282	<i>Tinca</i>	3.788	12.840
<i>Marica</i>	5.303	1.634	<i>Tudora</i>	1.829	22.967
<i>Marina</i>	3.080	12.759	<i>Voica</i>	4.597	6.217
<i>Marta</i>	2.275	11.134	<i>Zamfira</i>	1.069	7.859
<i>Neața</i>	1.565	1.437			

Ne-am fi așteptat, poate, ca unele dintre numele de botez (*Dobra, Neața, Sora, Rada, Parasca*) să se fi „specializat” ca nume de familie. Iată însă că s-au menținut active și ca prenume, grație familiilor în care numele tradiționale sunt încă păstrate.

Prin derivare (progresivă sau regresivă), de la nume feminine au luat naștere noi patronime. În Catagrafia Moldovei am întâlnit câteva dintre acestea²: *Gheorghe Catrinoi, Ștefan Ilenic, Radul zet Măgdoi, Ion Păscălinoi, Panaiti Siminoi*.

¹ *Prenumele actuale – inventar și repartitie teritorială*, în *loc. cit.*, p. 401-403.

² În onomastica actuală sunt multe astfel de antroponime: *Anuțoiu, Brândușoiu, Casandroi(u), Cristinoiu, Dochitșoiu, Ecaterinescu, Felician, Frusinescu, Ilenescu, Ilincaru, Irinoiu, Natalian, Rațiroiu, Ruxandaru, Săftoiu, Siminoiu, Simonian, Smărăndoiu, Sofian, Tatianu, Varvaroi*.

Acesta este, în general, tabloul pe care ni-l oferă Catagrafia Moldovei de la 1772-1773 și 1774 asupra subiectului pe care l-am avut în discuție în articolul de față: prezența femeilor în acte oficiale din trecut și formula lor de denotație. Datele prezentate aici ne pot furniza informații importante în ceea ce privește reconstituirea anumitor etape din istoria limbii, dar și din istoria societății umane; ele reflectă, în cazul nostru – prin frecvență și structură – imaginea locului și rolului pe care l-au ocupat femeile în cadrul familiei ori al colectivității în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Bibliografie

- Bolocan, Gh., *Prenumele actuale – inventar și repartitie teritorială*, SCO, nr. 4, 1999, Craiova, p. 369-412
- Bolocan, Gh., *Dicționarul numelor de familie din România*, în SCO, nr. 2, 1996, Craiova, p. 7-44
- Burci, Iustina, *Antroponimie în diacronie. Privire specială asupra Iașului*, Craiova, Ed. MJM, 2001
- Constantinescu, N.A., *Dicționar onomastic românesc (DOR)*, București, Ed. Academiei Române, 1963
- Coteanu, I., *Morfologia numelui în protoromână (româna comună)*, București, 1969
- Jordan, Iorgu, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983
- Lazea, Liliana, *Nume de persoane din Dobrogea. Dicționar invers*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2004
- Pașca, Șt., *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936
- Reguș, Corneliu, Reguș, Aspazia, *Antroponimia feminină din documentele interne. Sec. XIV-XVI*, în SCO, nr. 1/1995, Craiova, Ed. Universitaria, p. 143-224.
- Teiuș, Sabina, *Referitor la sfera și locul onomasticii în lingvistică, Studii și materiale de onomastică*, Cluj, Ed. Academiei Române, 1969

Varvariuc, Zoïtoiu etc.; Adin, Ancuț, Angelin, Anuț, Brânduș, Catincuț, Corin, Cristin, Dacian, Despin, Dochîț, Dorian, Ecaterin, Floric, Giorgian, Lucic, Luiz, Magdalen, Margaret, Mărior, Mirel, Suzan etc.